

"Brandkåren för 40 år sedan, år 1912"

Följande text har vi fått från Per Martinsson, som fann denna notis i tidningsarkivet på Göteborgs universitet. En avfotograferad GP-artikel från 1912 med titeln: "Vår brandkår för 40 år sedan. En intervju med Göteborgs äldste brandman"

*P. Martinsson har även bidragit med följande information ifrån folkbokföringen:
Jon Heineman hette egentligen Johan i förnamn och föddes 1846 i skånska Hyby (Malmöhus län, Skåne). Gift med Hulda Frederika Fredricksson (f. 1858) Dotter Alphe Hulda Irene (f. 1887)
Johan verkar ha avlidit 1925 medan mor och dotter dog 1922.*

Museiföreningen vill tacka så mycket för artikeln och hoppas fler vill bidra med liknande uppslag.

N:r 154 Göteborgs-Posten, Lördagen den 6 Juli 1912

Vår brandkår för 40 år sedan.

En intervju med Göteborgs äldste brandman

Kåren vid Gustaf Adolfs torg på 1870-talet

– Ja, jag är den äldste i kåren och har varit med från början, det var 40 år i går sedan jag anställdes vid Göteborgs brandkår!

Jag sitter i en trevlig liten lägenhet vid Nordhemsgatan med en ungdomlig 50-åring framför mig. Egentligen är han fyllda 66 år, men det kan ingen tro, som ej vet det.

Den ungdomlige är f.d. öfverbrandmästaren, numera intendenten och redogöraren vid brandkåren Jon Heineman, som intervjuas med anledning af 50-årsjubiléet dagen förut, den 1:ste juli.

– Kan man tänka sig att jag rakt glömde bort jubiléet! Jag har semester f.n. och gjorde i går en tripp till landet.

Vid hemkomsten väntade lyckönskningstelegram från brandcheferna och några andra.

– Det var som sagdt, den 1 juli 1872 jag anställdes vid brandkåren. Denna var då splitter ny och organiserad på det gamla brandväsendets ruiner. Man hade förut haft ett par karlar, som sett till den i gamla stadshuset förvarade materielen, några extra brandkarlar, tornväktarne samt, förstås, den frivilliga brandkåren.

– 1871, om jag ej minns fel, fick Göteborg vattenledning, och då beslöt man sig för en fast brandkår. Denna organiserades på tre stationer, en i gamla stadshuset vid Gustav Adolfs torg, en vid Kusttorget i Majorna och en i Haga. I stadshuset förlades 8 brandkarlar, i Majorna likaledes 8 och i Haga 7. Tornväktarne i Kristine och Karl Johanskyrkorna fingo öfvergå till den nya brandkåren.

Den nya brandkårens befäl utgjordes af brandchefen, handlaren A.G. Hallgren, som varit chef äfven för den frivilliga brandkåren, vice brandchefen löjtnant Lind, tvänne öfverbrandmästare, hrr Almström och Heineman, hvilken således varit öfverbrandmästare hela sin tjänstetid, samt fyra brandmästare. De båda öfverbrandmästarne voro stationerade i stadshuset.

– Ingen af dessa lefva nu, jag är ensam kvar. Gubben Hallgren blef sjuk 1874, reste till Kristiania för att opereras men slapp ej undan med lifvet.

Löjtnant Lind blef då brandchef. Han var också sekreterare i hushållningssällskapet och domänintendent.

Han var chef tills kåren omorganiserades 1891, då kapten Tegnér blef chef. Vice brandchef efter löjtnant Lind blef min kamrat Almström.

– Man hade inga brandskåp till att börja med, utan tornväktarne fingo hålla utkik efter eldsvådor. Då eld utbrutit hade vakterne att genom signaler utvisa i hvilken riktning det brann. Om dagen sattes ut en röd flagga i eldriktningen och om natten en röd lanternna.

– Det är klart att brandplatsen på detta sätt kunde utpekas endast på ett ungefär. Man hade därför satt upp ett talrör mellan Kristine kyrka och rådhuset. Gubben Hallgren knallade oftast upp i rådhuset och frågade sig för och sen fick man ge sig i väg med sprutorna.

– Vi hade på den tiden inga ångsprutor. Utom vattenledningen hade man endast handkraftspruta att tillgå. Och personalen räckte förresten ej till att betjäna vidlyftigare redskap.

Som nämndt fanns det 8 brandkarlar i stadshuset.

En af dessa måste stanna hemma och en skulle köra befälsvagnen.

– Man hade nämligen då en särskild vagn för chefen och vice chefen och då dessa vid eldsutbrott ej voro på stationen fick man fara hem efter dem. Detta tog alltid en god stund och följden blef att vi vid brandstället i regeln ej hade mer än 6 man att börja släckningsarbetet med. Ofta nog var därtill en permitterad, så att den effektiva styrkan inne i staden utgjorde blott 5 man.

– Det gick väl an ändå, när det brann på landbacken. Värre var det vid eldsvådor på rivieret. Vi hade då att tillgå ett par båtar som framdrevos med åror. Båtarna voro kontruerade så att en kärrenspruta kunde köras ombord. Dessa båtar voro emellertid förlagda ute i Majorna, så att vi hade ej stor nytta af dem inne i staden, då de måste ros upp mot strömmen.

– När det brann ombord på något fartyg var det att plocka fram våra pyttssprutor

och ge sig ut för att få fatt på någon båt. Det var ofta svårt nog. Vi kunde få söka både länge och väl innan någon lämplig båt påträffades.

Gamla brandstationen i Haga

Huvudbrandstationen vid Nordhemsgatan

Per Martinsson har tittat lite mer i arkiven efter uppgifter om Heineman och hittade honom i... Göta Artillerireg. Generalmönsterrullor som Konstapelskadett antagen den 10 juni 1862. Han var då 16 år (född den 29/1 1846 i Vissmarlöv utanför Hyby, ca 1 mil öster om Malmö) och hade då redan avverkat 5 år på ett annat regemente (oklart vilket). Enligt anteckningarna "var han förut kallad" Johannes Larsson Rask. Heineman var m.a.o. ett soldatnamn liksom förmodligen faderns "Rask".

Brandkårsintendenten Heineman

– Längre fram anskaffades kombinerad ångsprutebåt, ett stort framsteg må tro. Det var en båt med propeller både fram och bak. Ångsprutan kördes ombord på båten, hvilken framdrefs med ånga från sprutan. Denna ångsprutebåt finns kvar ännu och ligger vid Tingstadsvassen i reserv. Den har utannonserats till försäljning några gånger, men anbuden ha varit så låga att det ej varit någon idé att sälja den.

– På den tiden ångsprutebåten anskaffades var maskintekniken ej så högt uppdrifven som nu. Sprutans ångpanna tålde t.ex. ej det saltblandade vattnet i älfmyningen. Sötvatten måste därför transporteras till sprutan och härtill användes de förutnämnda båtarna i Majorna, som inreddes till vattenbåtar. De fingo ros ut, såvida ej någon bogserbåt kunde påträffas. Vid en bogsering kantrade vattenbåten och en extrakarlar från Haga drunknade. Sedan satte man in ett skott i längdriktningen, så att endast halfva vattenmassan i båten kunde präsas på.

– Brandmanskapets öfningar vore ej så täta då för tiden, liksom ej häller materien var så vidlyftig.

Attiraljen hade vi placerad på Hagaskolans gård vid Skolgatan, och där hade vi öfningar en gång i veckan. En gång i veckan öfvades det å stationerna.

– Utom de tre stationerna funnos små brandposterar, om man får kalla dem så, i Masthuggsbärgen och Redbergslid. På hvardera platsen fanns en förman och tre brandkarlar, samtliga extra. Vi öfverbrandmästare fingo dit emellanåt för att öfva männen som ej hade skyldighet att biträda vid eldsvådor utom sina respektiva stadsdelar.

– I dessa gamla goda tider hade vi mycket att göra äfven utom staden. Hvarken i Lundby, å Gårda eller i Krokslätt fanns organiseradt eldsläckningsväsen, och vi hade många stora eldsvådor, särskildt ute vid Galgkrogarne, där det fanns en hel del fabriker.

– Jag minns en eldsvåda på Hisingen på 1880-talet, som var ganska hotande. Vi fingo larm och gifvo oss i väg med handsprutan. Då vi kommo till Hisingsbron upptäckte vi en svag rök på andra sidan älfven till vänster om Kvillebäcksvägen. Just som vi skulle fara öfver signalerade en båt uppifrån älfven och brovaktarne började svänga bron.

- Jag rusade fram och förklarade att vi måste öfver utan dröjesmål. Det går inte, utlät sig brovakten säfligt. Ser han inte båten! Den har så stark fart att den kör emot bron, om vi inte öppna.
- Bron svängdes om, och vi fingo vänta i öfver 10 minuter innan vi kommo öfver. Under tiden utbredde elden sig alltmera. En hård vind blåste, och ännu innan vi hunnit fram till brandplatsen stod ett stort boningshus i lågor. Vi kunde intet göra för att rädda det. Elden gick öfver vägen in på Adolf Bratt & Co:s upplag, som svårt härjades och hotade betänkligt Hisingsbron och Lövströms badinrättning.
- Vid detta tillfälle hade vi god nytta af ångsprutebåten. Tillsammans hade vi 10 slangar ute. Men det fanns ej folk nog till att manövrera alla slangarne. Hettan var så stark att vi höllo på att bli uppbrända. Till på köpet sprungo Kvillebäcksborna omkring som yra höns och irriterade oss med rop: ”Nu brinner det där, ska´ ni inte släcka!”
- Det var en bland de otrefligaste eldsvådor jag varit med om. Till sist lyckades vi likväl rädda bron och badinrättningen. Men upplagen nästan ned till älfkanten uppbrändes.
- Om jag varit med på flera äfventyrligheter! Jo, då!
- En gång brann det ute vid Galgkrogarne. Det var på vintern och 28 grader kallt. Brandplatsen låg på andra sidan Mölndalsån och vi försökte gå öfver ån. Isen brast under mig och jag kom i vattnet samt fick ta mig upp bäst jag kunde.
- Jag var alldeles genomvåt. Under själfva släckningen höll jag mig någorlunda varm men sedan elden släckts stelnade jag till. 28 graders kyla i en genomvåt dräkt, det känns vill jag lofva. De måste skicka efter en droska åt mig, men då jag skulle in i den kunde jag inte gå. Byxorna hade frusit ihop, så två brandkarlar måste bära mig in i vagnen.
- Men sjuk blef jag inte.
- En gång hade vi en svår släckning i ett nybygge vid Götabergsgatan. Det var också på vintern. Elden hade utbrutit i tredje våningen. Vi räckte ej dit med strålarne utan fingo öka slangarne samt klättra upp på bjälklagen. Dessa hade genom sprutningen förvandlats till is, och det var rent af lifsfarligt att balansera sig öfver dem. Men det gick det också.
- Öfverhuvudtaget hade vi ett anmärkningsvärdt godt brandkarlsmaterial redan i äldre tider. Det var företrädesvis sjömän, som anställdes vid kåren, och de voro ju tränade i förväg.

Hr Heineman skildrade i fortsättningen af vårt samtal brandkårens olika utvecklingsskeden med en liflighet och ett intresse som ådagalade hur fäst han varit och är vid sin kår.

År 1903 i februari afgick han med pension från sin öfverbrandmästarebefattning samt blef då intendent och bokförare.

I denna sin befattning hade han att sköta hela brandkårens bokföring, materielförråd och persedelutrustning, ett arbete som kräfver sin man.

I år har han dekorerats med Sveas guldmedalj.

- Det är mycket bättre ställt på allt sätt för brandkåren nu än förr, slöt Heineman sin jämförelse. På den gamla tiden funnos bl.a. inga fridagar. Vi voro strängt taget aldrig lediga. Alltid måste vi vara beredda att rycka ut, och det var ej alltid så lätt på en tid då inga telefoner funnos. Om vi voro i våra hem, då elden bröt ut var det att ta på sig utrustningen och ge sig ut på gatan samt följa folkströmmen till brandplatsen. Glåpord brukade då hagla om en, sådana som:

”Jo, det är vackert, nu först kommer han!”

M-m.

Noterbart.

Texten nämner ett 50-års jubileum, troligen hans yrkesliv.

"Attiraljen" = ett övningstorn

Galgkrogarna – i Örgryte socken

(vid Saabs växellådsfabrik, söder om Liseberg)

*Efter 10 år avslutade han sin militära bana som
sergeant för att bli överbrandmästare.*

Han var gift två gånger.

*Först med den 19 år äldre Gustava Fredrika Norbom
Bruselius (1829-1881) och sedan med Hulda Fredrika
Fredricksson (1858-1922).*

*Det första äktenskapet var barnlöst och i det andra fick
han en dotter Irene (1887-1922) som blev
skådespelerska och turnerade runt i Sverige med bl.a.
Carl Deurells teatersällskap.*

*35 år gammal dog hon i tbc. Irene hann få en dotter
(1908) och*

*en son (1915) varav sonen fortfarande lever, snart 99
år gammal.*

*Johan Heineman bodde i många år i en lägenhet vid
brandstationen på Nordhemsgatan (byggd 1891).*

*Efter pensioneringen arbetade han som intendent och
redogörare vid brandkåren. Han dog den 6/8 1925.*

Publicerad. 14 03 17

[Åter artiklar/texter](#)